

Bogdan Alexandru Teodor*, Mihaela Teodor**

ROMÂNIA, FRANȚA ȘI IDEEA CORDONULUI SANITAR ANTISOVIETIC¹

The idea of a sanitary belt against the Russian influence comes back periodically in the forefront of security discussions in Central and Eastern Europe. The line joining the Baltic Sea from the Black Sea to the Dniester, or the Ponto-Baltic isthmus as named by Simion Mehedinti in 1916, was and is a major security landmark for Russia and Europe. Thus, the Dniester has become the strategic line that separates the two major geographical and geopolitical spaces, always being applied a “geopolitics of the sanitary belt” in the region.

In the second decade of the twentieth century, the fear that the socialist revolution extending throughout the European continent determined the great powers to condemn from the beginning the new Soviet political regime and to seek solutions to limit its influence in Europe. The idea of an anti-Soviet front from the Baltic to the Black Sea, proposed by the states in the region directly threatened by Soviet danger as Romania and Poland, was supported only by France, the other great powers being determined to make peace with Soviet Russia.

Starting from the assumption “new arguments, old geopolitics”, we propose in this study, which is primarily historical, the analysis of this key moment in the foreign policy of inter-war Romania, in which such a project for the realization of a sanitary belt against the Soviet influence was promoted, and in which Romania and France have played a decisive role. We will follow the evolution of the idea of sanitary belt analyzing foreign policy articles from the Romanian press from 1920-1921, but also the position of the great powers against this idea, and especially France’s role in re-configuring regional geopolitics.

Keywords: sanitary belt, Russian influence, geopolitics, Romania, France.

* **Bogdan Alexandru Teodor**, profesor asociat, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București

** **Mihaela Teodor**, cercetător, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, București

¹ This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research and Innovation, CNCS/CCCDI - UEFISCDI, project number PN-III-P3-3.6-H2020-2016-0135/3/2018. Parts of this study were already published in *Geopolitica. Revista de Geopolitică, Geografie politică și Geostrategie*, anul XVI, nr. 73 (1/2018), pp. 189-196 as *România, Polonia și ideea cordonului sanitar împotriva influenței ruse: atunci și acum*.

Introducere

Istmul ponto-baltic², linia care unește Marea Baltică de Marea Neagră pe Nistru, a fost și este un reper major de securitate deopotrivă pentru Rusia și Europa, devenind și linia de demarcație a comunității euro-atlantice și un reper de securitate pentru NATO³. Regiunea a fost în permanență o zonă a litigiilor dintre Europa și Rusia. Astfel, Nistru este linia strategică care desparte cele două mari spații geografice și geopolitice, în regiune fiind aplicată dintotdeauna o „geopolitică a cordonului sanitar”.

Astfel, ideea unui cordon sanitar revine periodic în prim-planul discuțiilor despre securitate în Europa Centrală și de Est, scopul fiind ridicarea unei piedici în calea influenței Rusiei în spațiul est-european. Dintre marile puteri, Franța a fost cea care, în perioada interbelică, a promovat crearea unui cordon sanitar prin dezvoltarea unor alianțe bi- și multi-laterale cu statele din centrul și estul Europei. Astfel, în al doilea deceniu al secolului XX, teama extinderii revoluției socialiste pe întreg continentul european a determinat marile puteri să condamne încă de la început noul regim politic sovietic și să caute soluții pentru limitarea influenței acestuia în Europa. Ideea unui front antisovietic de la Marea Baltică la Marea Neagră, propusă de statele din regiune amenințate direct de pericolul sovietic, era susținută doar de Franța, celelalte mari puteri fiind hotărâte în a face pace cu Rusia Sovietică.

Dintre statele din regiune, Polonia și România au fost și sunt considerate a fi hotărâtoare pentru redesenarea configurației geopolitice regionale. În timpul Conferinței de Pace de la Paris, România a activat pentru realizarea unei alianțe regionale lărgite în estul Europei, care să cuprindă statele cuprinse între Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Egee. În același timp, după războiul dintre Rusia și Polonia, care s-a sfârșit la 18 martie 1921 cu Tratatul de pace de la Riga, mareșalul Jozef Piłsudski (1867-1935) a lansat ideea unei federații de state care să se întindă „între mările” Baltică și Neagră: *Intermarium*⁴.

² Simion Mehedinți afirma în 1916 că istmul ponto-baltic este și o linie de demarcație istorică nu doar geopolitică deoarece până la această demarcație se menținea, în vechea lui configurație imperială, spațiul rusesc. În viziunea lui Simion Mehedinți istmul ponto-baltic făcea parte dintre cele cinci repere geopolitice ale securității statului român: Dunăre, Carpați, Marea Neagră, strâmtorile și istmul ponto-baltic. Ion Conea, reia, în 1937, teoria și o amplifică. În geopolitica actuală, ideea a fost preluată de reprezentanții eurasianismului precum Aleksandr Dughin.

³ Vezi pe larg: *România în marginea continentului – o problemă de geopolitică românească și europeană* (Simion Mehedinți – 1914, 1941), accesibil on-line pe <http://www.geopolitic.ro/6323/romania-in-marginea-continutului-o-problema-de-geopolitica-romaneasca-si-europeana-simion-mehedinti-1914-1941/>. Vezi și George Roncea, *Transnistria se pregătește militar încă de acum doi ani de secesiune și alipirea la Rusia*, în „Curentul”, 17 aprilie 2014, accesibil on-line pe <https://www.curentul.info/actualitate/transnistria-se-pregateste-militar-inca-de-acum-doi-ani-de-secesiune-si-alipirea-la-rusia/>.

⁴ O altă variantă a proiectului *Intermarium*, elaborată de mareșalul Piłsudski între 1921 și 1935, renunța la Ucraina și Bielorusia, dar în schimb, se extindea spre Norvegia, Suedia, Danemarca, Estonia, Letonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia și Italia. Cele

Pornind de la asumția „argumente noi, geopolitică veche”, propunem analiza acestui moment cheie în politica externă a României interbelice, în care a fost promovat un astfel de proiect de realizare a unui cordon sanitar pentru stăvilirea influenței sovietice și în care România și Franța au avut un rol determinant. Vom urmări evoluția ideii de cordon sanitar analizând articole de politică externă din presa românească din perioada 1920-1921, dar și poziția marilor puteri față de această idee, și cu precădere rolul Franței în reconfigurarea geopoliticii regionale.

Puteri mari și mici față în față cu Rusia. Conferința de Pace de la Paris și ideea cordonului sanitar antisovietic

Așa cum am subliniat, teama extinderii revoluției socialiste pe întreg continentul a determinat marile puteri să condamne încă de la început noul regim politic rus și să caute soluții pentru limitarea influenței acestuia în Europa.

În timpul războiului, s-a încercat reinstaurarea vechiului regim prin încurajarea și susținerea mișcărilor contrarevoluționare (rușii albi) și chiar prin intervenție militară directă împotriva Armatei Roșii. Astfel existau trupe aliate la Odesa, Baku și Vladivostok, însă continuarea războiului în Rusia nu era dorită de aliați⁵. Această soluție s-a dovedit ineficace și datorită nepopularității ideii de a se reveni la vechiul regim țarist. Bolșevicii aveau de partea lor simpatia unei mari părți a populației și poate de aceea au reușit până la începutul anului 1919 să controleze aproape întreg teritoriul Rusiei: Ucraina, Rusia Alba, Siberia, Țările Baltice⁶.

La începutul Conferinței de Pace de la Paris (18 ianuarie 1919 – 21 ianuarie 1920) s-a pus problema reprezentării Rusiei la conferință, de aceea s-a încercat soluția medierii conflictului intern rus. Woodrow Wilson, președintele Statelor Unite ale Americii, a venit cu propunerea unei Conferințe pe Insula Prinților în Marea Marmara, la care sa fie invitate cele două tabere, roșii și albi⁷. Și această soluție a eșuat. Albi au fost cei care au refuzat, în martie 1919, orice negociere sperând într-o victorie imediată și contând pe ajutorul militar al aliaților. Însă aceștia erau hotărâți de la începutul anului 1919 să înceteze orice acțiune militară pe teritoriul Rusiei. În același timp se institua o blocadă economică aplicată Rusiei bolșevice, trupele aliate urmând să fie retrase de pe teritoriul rus.

În acest context, în primăvara anului 1919 se impunea găsirea unei alte soluții pentru limitarea influenței bolșevice în Europa. Cu atât mai mult cu cât, Declarația adoptată în cadrul Internaționalei a III-a anunța începerea unei noi ere revoluționare; iar în Europa Centrală, la Berlin și Budapesta, avuseseră loc

două mări deveneau patru, fiindcă Mării Baltice și Mării Negre li se adăugau Marea Arctică și cea Mediterană.

⁵ J. B. Duroselle, *L'Europe de 1815 à nos jours. Vie politique et relations internationales*, PUF, Paris, 1964, p. 170.

⁶ Idem, *Histoire diplomatique de 1919 à nos jours*, Ed. Dalloz, Paris, 1974, p. 36.

⁷ *Ibidem*, p. 37.

deja încercări de instaurare a unor guverne bolșevice⁸. Astfel, Franța a promovat soluția unui cordon sanitar în jurul Rusiei bolșevice care să blocheze infiltrarea revoluției în Europa și care să izoleze conflictul în Rusia. Cordonul sanitar urma să fie format din țările vecine Rusiei, începând cu Țările Baltice și terminând cu România, pe axa Marea Baltică – Marea Neagră⁹. Poziția celorlalte mari puteri era relatată de presa românească a anului 1920. Astfel, cotidianul „Dimineața” sublinia că, în ianuarie 1920, „SUA se pronunțau pentru încetarea oricărei acțiuni militare contra bolșevicilor și pentru încheierea armistițiului¹⁰. Marea Britanie era de acord cu începerea unor negocieri de pace cu bolșevicii în vederea restabilirii legăturilor economice. În aceste condiții o eventuală acțiune militară poloneză contra bolșevicilor nu era susținută de aliați. Franța nu accepta tratativele cu Moscova și propunea României să nu se grăbească în negocierile cu Sovietele, iar Poloniei îi promitea sprijin într-un eventual conflict cu Rusia”.

În politica de îngrădire a Rusiei, România și Polonia jucau un rol important, de aceea stabilirea granițelor de est a fost foarte dificilă. Abia în octombrie 1920 s-a recunoscut unirea Basarabiei cu România, iar în martie 1921 s-a stabilit granița dintre Rusia și Polonia, după încheierea războiului polono-rus prin Tratatul de pace de la Riga¹¹.

La această întârziere a contribuit lipsa unui regim rus care să accepte și să recunoască noile transformări teritoriale din zonă. A contribuit, de asemenea, și dorința polonezilor de a reface Polonia Mare¹² sau vechiul Regat al Poloniei și

⁸ *Ibidem*, p.38

⁹ J. B. Duroselle, *op.cit.*, 1964, pp. 170-171.

¹⁰ „Dimineața”, anul XVII, nr. 4925, 26 ianuarie 1920, p.4.

¹¹ Comisia Aliată nu a putut, însă, să se pună de acord pentru a rezolva cererile Poloniei, astfel încât conducerea de la Varșovia a decis să ocupe Galiția Orientală. Profitând de dificultățile prin care trecea Rusia (avea o conducere nerecunoscută în plan internațional, se confrunța cu o profundă criza economică și socială, era antrenată în războiul civil, iar armata nu mai era una omogenă), Polonia a ocupat, până în mai 1919, un teritoriu extins, ce ajungea la Minsk. În decembrie 1919, Rusia a propus Poloniei încheierea păcii, promițându-i în schimb garantarea independenței și a suveranității pe teritoriile ocupate. Polonia a respins oferta și a continuat seria victoriilor, ce au culminat cu ocuparea Kievului, în mai 1920. Armata rusă a revenit, însă spectaculos și a respins toate atacurile polonezilor (rușii au ajuns foarte aproape de Varșovia). În aceste condiții, în iulie 1920, polonezii au cerut sprijinul aliaților. Pentru a rezolva criza din Orient, care putea căpăta accentue periculoase pentru tot continentul (se vorbea atunci cu mare teamă de victoria Rusiei și de bolșevizarea jumătății estice a continentului), Anglia, ieșită din corzile Conferinței de la Paris, a propus, prin vocea lordului Curzon, autorităților de la Petrograd să încheie armistițiul cu Polonia și apoi să participe la o conferință comună. Rusia a respins, însă, medierea Angliei. În cele din urmă, cele două state, slăbite după război și dornice să încheie cât mai rapid pacea, au ajuns la o înțelegere, concretizată prin tratatul de la Riga, din martie 1921. Prin acest tratat, Rusia intra în posesia unui teritoriu de 150 de km la est de linia Curzon, lăsând Poloniei orașele Liov și Vilnius. <http://history.uaic.ro/wp-content/uploads/2019/02/Anexa-C.32-Cursuri-ID-pag1-1700.pdf>

¹² Vezi detalii privind istoricul ideii de Polonia Mare în Manlio Dinucci, Cordonul sanitar atlantic, articol postat la 10 iulie 2017 pe <http://www.voltairenet.org/article197081.html> și <https://www.eurasia-rivista.com/cordone-sanitario-atlantico/>, traducere realizată și publicată de Cristi Pantelimon la 8 noiembrie 2017 pe <http://www.estica.eu/article/cordonul-sanitar-atlantic/>.

Lituaniei prin înglobarea Rusiei Albe, Ucrainei și Lituaniei. Acest plan s-a lovit de opoziția marilor puteri dar și de cea a bolșevicilor care controlau aceste teritorii. Refacerea Poloniei Mari nu era posibilă fără un conflict cu bolșevicii. Polonezii se pregăteau de război în condițiile în care bolșevicii nu erau dispuși să-și țină promisiunile făcute în vară, iar aliații stabiliseră o graniță provizorie între Polonia și Rusia care nu satisfăcea revendicările teritoriale poloneze. Declarația publicată la 8 decembrie 1919 de către aliați, cu privire la frontierele poloneze, cuprindea o linie de demarcație care limita Polonia la teritoriile sale naturale (Linia Curzon¹³, cu mici variații, linia respecta traseul graniței stabilite între Regatul Prusiei și Rusia în 1797, cu ocazia celei de-a treia împărțiri a Poloniei)¹⁴. Nemulțumirea față de granița propusă de aliați și neîncrederea în propunerile de pace ale sovietelor au determinat pe polonezi să caute sprijin pentru o eventuală acțiune militară contra bolșevicilor. Sperând într-o alianță a țărilor vecine cu Rusia și în ajutorul aliaților, Polonia propunea, în ianuarie 1920, organizarea unei conferințe a țărilor limitrofe Rusiei¹⁵. Scopul acestei conferințe, la care au participat Țările Baltice și Polonia și la care era așteptată și România, era de a se găsi o formulă comună pentru cooperare contra bolșevicilor: formula găsită a fost pace cu Rusia bolșevică.

Poziția României față de Rusia și de războiul polono-rus

Față de Rusia bolșevică trebuia adoptată o politică de prudență, pentru a evita un atac la granița dinspre Est, și de abilitate pentru a determina pe bolșevici să recunoască unirea Basarabiei cu România. Teoretic, între România și Rusia exista încă starea de război, nu se semnase niciun armistițiu și de aceea era nevoie de începerea unor negocieri cu bolșevicii pentru semnarea păcii. Primul pas l-au făcut bolșevicii prin nota din februarie 1920 trimisă guvernului român¹⁶. În urma schimbului de note diplomatice, nu s-a ajuns la un consens în privința bazei de discuții. Bolșevicii ar fi dorit tratative directe cu guvernul român, pe când acesta dorea o discuție în cadrul Conferinței de la Varșovia împreună cu toți vecinii Rusiei, idee propusă de Polonia. În același timp, la Paris, reprezentanții României cereau aliaților să clarifice situația Basarabiei. În principiu, aliații erau de acord cu recunoașterea unirii Basarabiei însă proiectul experților, din martie 1919¹⁷, a fost blocat de către reprezentantul american, Robert Lansing¹⁸ (Poziția Statelor Unite

¹³ Linia Curzon a fost o linie de demarcație între Polonia și Rusia bolșevică, propusă pentru prima dată la 8 decembrie 1919, în declarația Consiliului Suprem Aliat.

¹⁴ *Histoire de Pologne*, coord. Al. Gieysztar, Editions Scientifiques de Pologne, Varșovia, 1972, p. 697. Linia Curzon, denumită astfel după numele premierului englez, îi nemulțumea profund pe polonezi: Grodna – Volonka – Nmurow – Brest – Litowsk – Est de Przemysl.

¹⁵ *Uniunea statelor baltice*, în „Dimineața”, anul XVII, nr. 4916, 12 ianuarie 1920, p. 8. „Dimineața”, anul XVII, nr. 4927, 28 ianuarie 1920, p. 4. Conferința de la Helsingfors din 23 ianuarie 1920.

¹⁶ V. Florin Dobrinescu, *România în sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919 – 1923)*, Institutul European, Iași, 1993, p.72.

¹⁷ *Ibidem*, p. 69.

¹⁸ *Ibidem*, p. 70

față de recunoașterea actului de unire a Basarabiei s-a menținut, nu se doreau modificări asupra teritoriului rus fără consimțământul unui guvern recunoscut).

Astfel, rezolvarea problemei granițelor de est ale României a fost amânată până în 1920. În ianuarie 1920, problema Basarabiei a fost readusă în discuție în cadrul Conferinței de Pace de la Paris. După mai multe discuții cu reprezentanții puterilor aliate și asociate, ministrul român de externe, Alexandru Vaida-Voevod, a primit promisiunea că Unirea Basarabiei va fi inclusă într-un tratat imediat ce condițiile aliaților vor fi satisfăcute și va fi posibil acest lucru. Totodată, guvernul român era sfătuit să rezolve problema prin negocieri și bună înțelegere cu guvernul bolșevic, tratative care nu erau agreeate de către Franța. Aceasta ar fi dorit ca România să sprijine Polonia în acțiunile sale contra bolșevicilor.

Presa română relata pe larg discuțiile din cadrul Conferinței. Astfel, „Dimineața” scria la 3 aprilie 1920 că o scrisoare a lui D. L. George către Al. Vaida-Voevod aducea la cunoștință guvernului român hotărârile Conferinței de la Londra, din 3 martie 1920¹⁹. Se recunoștea astfel, indirect, dreptul României asupra Basarabiei. Demiterea guvernului Vaida-Voevod la 13 martie 1920 a însemnat și încetarea oricărui demers de începere a tratatelor cu bolșevicii. Poziția noului guvern român condus de generalul Alexandru Averescu era de a căuta asentimentul aliaților în privința începerii tratatelor separate cu Rusia însă aceștia au refuzat să-și ia răspunderea acestor acțiuni în cazul tratatelor²⁰. În același timp, nu se renunța la ideea participării la o conferință a statelor limitrofe Rusiei²¹.

Venirea lui Take Ionescu la conducerea Ministerului de Externe, la 13 iunie 1920, nu a însemnat o schimbare a politicii românești față de Rusia și de conflictul polono-rus, ci o clarificare. În condițiile în care opinia publică românească se arăta tot mai îngrijorată de evoluția evenimentelor de pe frontul polono-rus și de apropierea trupelor boșevice de granițele românești, se impunea o exprimare clară a poziției guvernului român. În privința poziției față de Rusia, Take Ionescu era hotărât a urma politica aliaților, negocieri împreună cu toate celelalte state interesate. Însă guvernul român nu a respins propunerea engleză de a participa la Conferința de la Londra alături de celelalte țări vecine cu Rusia bolșevică, intrând astfel în armonie cu politica de neintervenție a aliaților în războiul polono-rus dar de deschidere spre negocieri cu bolșevicii²². Take Ionescu, înțelegând că marile puteri nu se puseseră de acord încă în privința bolșevicilor a amânat cât s-a putut începerea unor negocieri separate, ceea ce ar fi însemnat recunoașterea guvernului bolșevic²³.

¹⁹ *Aliații și chestia Basarabiei*, „Dimineața”, anul XVII, nr. 4950, 3 aprilie 1920, p. 6: „Conferința consideră că recunoașterea pe față a reunirii Basarabiei cu România este act de competență pentru orice negociațiune între guvernul rus și cel român”.

²⁰ „Dimineața”, anul XVII, nr. 4944, 26 martie 1920, p. 3.

²¹ „Dimineața”, anul XVII, nr. 4945, 27 martie 1920, p. 3.

²² „Dimineața”, anul XVII, nr. 5055, 7 august 1920, p. 1; „Dimineața”, anul XVII, nr. 5056, 8 august 1920, p. 3.

²³ V. Florin Dobrinescu, *op. cit.*, p.75.

În același timp, ministrul de Externe român continua acțiunile sale de convingere a aliaților în privința recunoașterii unirii Basarabiei cu România. Abia la 28 octombrie 1920, după ce Take Ionescu a fost de acord să semneze tratatul colectiv al frontierelor de la Sevres, marile puteri i-au prezentat tratatul prin care se recunoștea *de jure* Unirea Basarabiei²⁴. În „Dimineața” din 3 noiembrie 1920, B. Brăniștenu saluta actul de consfințire a unirii Basarabiei și angajarea marilor puteri ca garante ale acestui act, drept un succes diplomatic și un succes național.²⁵ *Protocolul de la Paris* nu a fost semnat de către SUA care își menținuseră politica de neintervenție în treburile interne ale Rusiei sovietice. Rusia era invitată să adere la acest tratat, alături de puterile semnatare Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia și România, imediat ce ar fi fost condusă de un guvern rus recunoscut de acestea, fapt subliniat de presa română. Guvernul rus a refuzat să adere la acest act și nu a recunoscut niciodată valabilitatea sa.

Față de războiul polono-rus poziția României a fost încă de la început de strictă neutralitate în conformitate cu politica aliaților. Marile puteri nu aveau o politică comună împotriva bolșevicilor. Astfel, Constantin Bacalbașa a surprins foarte bine situația internațională din vara anului 1920 în articolele sale din „Dimineața”, subliniind „incapacitatea marilor puteri de a asigura pacea în Europa și lipsa unei autorități în Europa”. Marea Britanie susținea neutralitatea. Iar Franța, speriată de eventualitatea victoriei comuniștilor în estul Europei încuraja rezistența Poloniei prin trimiterea câtorva sute de soldați, astfel că din august 1920 armata poloneză preia ofensiva. Astfel, în lipsa unui consens față de conflictul din Est și în condițiile în care pericolul bolșevic se apropia tot mai mult de granițele românești, România și celelalte țări direct interesate au căutat să se alieze pentru a-și garanta reciproc granițele printr-o într-o alianță regională care să suplinească lipsa mijloacelor concrete de punere în aplicare a prevederilor Pactului Societății Națiunilor. În demersurile lor erau susținute de Franța care urmărea înlocuirea alianței antebelice cu Rusia printr-o serie de tratate cu statele mici din centrul și estul Europei și prin încurajarea apropiierii dintre acestea și a formării unui cordon sanitar destinat să împiedice expansiunea comunismului rus²⁶.

România, Franța și cordonul sanitar de la Marea Baltică la Marea Neagră și până la Marea Egee. Planul alianței mărilor: Intermarium

În vara anului 1920 au început negocierile pentru realizarea vechiului plan de alianțe între țările mici și mijlocii din centrul și sud-estul Europei, planul *Micii Înțelegeri*²⁷. Acest sistem de alianțe fusese elaborat încă de la sfârșitul războiului

²⁴ *Istoria Românilor*, VIII, coord. Ioan Scurtu, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p.28; V. Florin Dobrinescu, *op. cit.*, p.72

²⁵ B. Brăniștenu, *Consfințirea unirii Basarabiei*, „Dimineața”, anul XVII, nr. 5127, 3 noiembrie 1920, p. 1.

²⁶ http://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf

²⁷ Gh. I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919, în lumina corespondenței diplomatice a lui I. I. C. Brătianu*, „Cartea Românească”, București, 1940, p.75.

de către oamenii politici care reprezentau aceste țări, Benes, Venizelos, Pasici și Take Ionescu²⁸. Se urmărea formarea unui bloc comun al celor cinci state, Grecia, România, Cehoslovacia, Polonia și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor, care să susțină și să obțină drepturile lor în fața Conferinței de pace. Mai mult, în condițiile războiului polono-rus această colaborare se impunea. În aceste condiții statele mici din estul Europei, România, Cehoslovacia și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor au inițiat tratative pentru a încheia un sistem de alianțe politice și militare defensive care să le permită păstrarea integrității teritoriale. La 14 august 1920, la Belgrad, era semnată Convenția de alianță între Regatul sârbilor, croaților și slovenilor și Republica Cehoslovacă, act ce pune bazele Micii Înțelegeri²⁹.

La București s-au purtat tratative în vederea aderării României la alianța din 14 august 1920 însă ministrul de externe, Take Ionescu, dorea ca această alianță să nu se mărginească la a garanta granițele de vest ale României, el dorea ca alianța să se realizeze în cinci, așa cum era planul inițial. „Dimineața” din 17 septembrie 1920 relua două articole din presa străină în care Take Ionescu își prezenta poziția față de Mica Înțelegere: „Este o necesitate europeană care trebuie să cuprindă toate statele victorioase de la Baltică până la Marea Egee”³⁰.

Era și politica ministrului de Externe Take Ionescu care susținea că rolul României este să facă aceasta alianță mai vastă și mai solidă. Prin includerea Greciei și Poloniei alianța ar fi devenit cu adevărat europeană și nu s-ar fi blocat în interese locale³¹. Planul lui Eduard Benes nu corespundea intereselor de securitate ale României, garantarea tuturor frontierelor inclusiv cea cu Rusia bolșevică, dar nici ideilor lui Take Ionescu de a forma o alianță unică între cele cinci state. Astfel, România a jucat rolul de mediator între Polonia și Cehoslovacia, încercând să aplaneze conflictul dintre aceste state în scopul realizării Micii Înțelegeri în cinci.

Dar, planurile Poloniei în toamna anului 1920 excludeau aderarea la Mica Înțelegere. În primul rând alianța aceasta era îndreptată împotriva unui eventual atac din partea Ungariei cu care Polonia avea relații bune. Mai mult, Polonia urmărea să atragă România într-o alianță cu Ungaria contra Rusiei și a Cehoslovaciei³². În acest context, toată activitatea diplomației române s-a îndreptat la sfârșitul anului 1920 spre atragerea Poloniei în Mica Înțelegere, spre concilierea acesteia cu Cehoslovacia, Polonia fiind singura care ar fi garantat granița de est a României.

Propunerile ministrului român de Externe (Take Ionescu) s-au lovit de reticența părții polone care s-a arătat interesată de o colaborare româno-polonă în realizarea unui front antisovietic.

²⁸ Raul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică*, Humanitas, București, 1993, p. 44; Romulus Seișanu, *Take Ionescu. Viața și opera sa*, București, 1930, p. 323.

²⁹ „Dimineața”, anul XVII, nr. 5071, 26 august 1920, p. 5.

³⁰ „Dimineața”, anul XVII, nr. 5089, 17 septembrie 1920, p.3.

³¹ „Dimineața”, anul XVII, nr. 5091, 19 septembrie 1920, p.3.

³² „Dimineața”, anul XVII, nr. 5098, 27 septembrie 1920, p. 3.

În noiembrie 1920, Polonia își exprimase clar poziția față de Mica Înțelegere, nu se dorea o alianță în care se găsea Cehoslovacia, ci se dorea o alianță separată cu România ce i-ar fi garantat granițele de est³³. Această alianță avea unele avantaje pentru Polonia. S-ar fi format un baraj solid în calea bolșevicilor și a încercărilor acestora de a compromite frontierele celor două țări. Poziția strategică pe care o ocupau, ieșirea la Marea Baltică și ieșirea la Marea Neagră, le-ar fi asigurat un loc în Europa, și prosperitatea economică³⁴. România era singura în măsură a da garanțiile necesare pentru granițele de est ale Poloniei. Astfel de garanții nu puteau fi primite de la Cehoslovacia sau de la Jugoslavia de aceea alianța alături de Mica Înțelegere nu era privită bine de către polonezi. Polonia dorea doar o alianță cu România, alianță care poate ar fi ajutat-o să iasă din situația gravă în care se găsea la sfârșitul anului 1920³⁵. (Era înconjurată de inamici: la vest - germanii nemulțumiți din Silezia, la est - bolșevicii care amenințau cu război,³⁶ la sud - cehoslovacii, care ocupaseră Teschen și doreau și culoarul spre Rusia, la nord - lituanienii cu care disputa Vilna.)

România a încheiat la 3 martie 1921 o convenție de alianță defensivă cu Polonia deși, atunci în situația în care se afla aceasta, nu era logică o astfel de alianță. Contextul regional o impusese, Franța o sprijinise. Guvernul francez susținea o alianță româno-polonă contra bolșevicilor³⁷. Marea Britanie în schimb era de acord cu o înțelegere amicală între guvernul român și cel rus și insistă pe lângă primul pentru a relua negocierile³⁸. În eventualitatea unui război nici una dintre cele două mari puteri nu erau dispuse să ajute statele din regiune. Astfel, situația îngrijorătoare de la Nistru a determinat guvernul să ia măsuri de siguranță. Eventualitatea unui război găsea, România fără niciun aliat. Acesta era motivul acceptării unei alianțe cu Polonia care a rămas secretă până la încheierea păcii de la Riga (martie 1921)³⁹.

³³ Mihail Mircea, *În jurul Miciei Înțelegeri*, în „Dimineața”, anul XVII, nr. 5134, 11 noiembrie 1920, p. 3.

³⁴ „Dimineața”, anul XVII, nr. 5134, 11 noiembrie 1920, p. 3.

³⁵ „Dimineața”, anul XVIII, nr. 5205, 10 februarie 1921, p. 3.

³⁶ „Dimineața”, anul XVIII, nr. 5186, 15 ianuarie 1921, p. 3.

³⁷ „Dimineața”, anul XVIII, nr. 5190, 22 ianuarie 1921, p. 6.

³⁸ „Viitorul”, anul XIII, nr. 3851, 19 ianuarie 1921, p. 1; „Dimineața”, anul XVIII, nr. 5212, 16 februarie 1921, p. 7.

³⁹ Articolul 1 cuprindea esența Convenției, cele două state se angajau să se ajute reciproc în cazul când una dintre ele ar fi atacată, fără provocare la frontierele de la răsărit. Convenția avea 8 articole și 3 protocoale secrete și urma să fie completată de o nouă convenție militară, care ar fi stabilit maniera concretă de acordare a ajutorului promis. Protocolul secret A explica frontierele ce trebuiau garantate, prin acesta România recunoștea granița de est a Poloniei așa cum era stabilită la Riga. Astfel, România se angaja să respecte și să garanteze granițele Poloniei într-un moment în care acestea nu erau încă stabilite și în condițiile în care marile puteri nu le recunoșteau fiind stabilite fără acordul lor. Între România și Polonia, în perioada interbelică nu a existat numai o colaborare politică și militară ci s-a dorit lărgirea acestor legături și în plan economic și cultural. În domeniul economic existau legături comerciale între cele două țări înainte de semnarea unei convenții în acest sens. Pentru reglementarea schimbului reciproc de mărfuri și

România nu a vrut să fie atrasă într-un conflict militar. Atunci când negocierile de pace ruso-polone se apropiau de sfârșit, România a considerat că este momentul pentru a încheia o alianță defensivă cu Polonia, determinată fiind și de starea de izolare politică în care se afla și mai ales de eventualitatea unui război cu Sovietele.

După încheierea războiului dintre Rusia și Polonia, 18 martie 1921, prin semnarea Tratatului de pace de la Riga, mareșalul Jozef Piłsudski (1867-1935), șeful provizoriu al statului polonez renăscut, a lansat ideea unei federații de state care să se întindă „între mările” Baltică și Neagră: *Intermarium*.

Proiectul *Intermarium*, elaborat de mareșalul Piłsudski între 1921 și 1935, renunța la Ucraina și Bielorusia, dar în schimb, se extindea spre Norvegia, Suedia, Danemarca, Estonia, Letonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia și Italia. Cele două mări deveneau patru, fiindcă Mării Baltice și Mării Negre li se adăugau Marea Arctică și cea Mediterană. Sprijinul francez nu era suficient pentru realizarea proiectului, care a fost înlocuit de sistemul fragil de alianțe ce a fost spulberat de al Doilea Război Mondial. Dar și această tentativă a eșuat și singurul rezultat a fost alianța pe care Polonia a încheiat-o cu România. Mai mult, luând act de consolidarea regimului de la Petersburg, atât Franța cât și Marea Britanie au reluat relațiile diplomatice cu URSS în 1924, recunoscând, astfel, *de iure*, noua conducere.

Concluzii

Ideea unei entități geopolitice central-europene cuprinsă între două sau trei mări, de la Marea Baltică și Marea Neagră până la Egee sau Adriatică, care să joace rolul de cordon sanitar, barieră sau tampon în fața influenței ruse, nu este nouă. În cursul anului 1920, România a urmărit să intre într-un sistem de alianțe politice și militare defensive care să-i permită consolidarea situației sale internaționale și menținerea statu-quo-ului teritorial din estul și sud-estul Europei prin conservarea tratatelor de pace de la Paris. Alianța cu Polonia ar fi trebuit să facă parte dintr-un sistem mai larg, din Mica Înțelegere în cinci, așa cum plănuseră oamenii politici român, grec și cehoslovac la Paris în 1918. Realizarea acestui plan nu a fost posibilă datorită divergențelor polono-cehoslovace și datorită intereselor diferite ale Poloniei. În acel moment, liderul polonez nu era interesat decât de o alianță contra Rusiei și nu de un sistem de alianțe formale, care ar fi atras-o în zona balcanică, unde nu avea niciun interes politic. În acest context, Joseph Piłsudski a încercat să construiască o alianță defensivă regională drept contrapondere la o posibilă resuscitare a imperialismului rus și german: *Intermarium*

soluționarea problemelor economice s-au încheiat mai multe convenții comerciale. La 2 iulie 1921, la București, s-a semnat o astfel de convenție care avea la bază principiul națiunii celei mai favorizate. Această convenție prevedea și constituirea unei comisii mixte care să examineze posibilitățile construirii unui canal între Marea Baltică și Marea Neagră. Vezi pe larg: Gheron Netta, *Relațiunile economice polono-române*, București, 1924.

(de la Marea Baltică la Marea Neagră). Politica franceză de securitate în perioada interbelică a presupus o expansiune spre Est în dorința de a contrabalansa o Germanie potențial periculoasă și dispariția unui aliat puternic în Est, Rusia Țaristă. Pentru Franța proiectul unui cordon sanitar în Est era de un real interes, pentru că ar fi permis blocarea simultană a Germaniei și a Rusiei cu ajutorul unui bloc central-oriental condus de Polonia. În contextul nerealizării proiectului, diplomația franceză s-a concentrat asupra „alianțelor de flanc”: în 1921 - cu Polonia, în 1924 - cu Cehoslovacia, în 1926 - cu România, în 1927 - cu Iugoslavia și în același context a susținut crearea alianțelor regionale de tipul Micii Înțelegeri⁴⁰.

În acest context s-a ajuns la Convenția de alianță româno-polonă din 3 aprilie 1921. Take Ionescu a văzut în această convenție doar un pas spre organizarea Micii Înțelegeri, a sistemului de alianțe din centrul și sud-estul Europei: de la Marea Baltică la Marea Egee.

Proiectele de atunci nu au reușit din cauza intereselor restrânse ale statelor din regiune și a divergențelor teritoriale. Planul în cinci, susținut de Take Ionescu, nu putea fi realizat din cauza neînțelegerilor dintre Polonia și Cehoslovacia în privința regiunii Teschen, dar și a politicii panslaviste a Iugoslaviei și Cehoslovaciei, care nu ar fi acceptat o alianță contra Rusiei. Planurile Poloniei în toamna anului 1920 excludeau aderarea la Mica Înțelegere, se dorea refacerea Poloniei Mari, chiar și prin susținerea unui proiect de alianță regională, precum *Intermarium*. Astăzi, revine ideea unui motor principal al celor două state, Polonia și România, pentru realizarea cordonului sanitar antirus prin realizarea unei alianțe regionale mult mai ample: Inițiativa celor Trei Mări.

⁴⁰ De asemenea, politica franceză s-a concentrat asupra pătrunderii economice în regiunea est-europeană, între 1918 și 1929 totalul împrumuturilor destinate Ungariei, Austriei, României, Bulgariei și Poloniei depășind 700 milioane franci. În același timp, băncile franceze au intrat în forță pe piața est-europeană, controlând până la 50% din capitalul acestora, efort care nu a lăsat Berlinul indiferent. Vezi detalii în http://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf.